

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1975
METAI

LEIDYKLA „MOKSLAS“ • VILNIUS • 1976

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEMICAL BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1975

VILNIUS

1976

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1975

VILNIUS

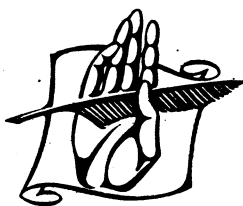
1976

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
АКАДЕМИИ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ГОД
1975

ИЗДАТЕЛЬСТВО «МОКСЛАС» • ВИЛЬНИУС • 1976

Redakcinė kolegija

Jonas DOBROVOLSKAS, Juozas JURGINIS, Nijolė KUNCYTĖ, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė), Henrikas ŠADŽIUS (vyr. redaktoriaus pavaduotojas), Adolfas TAUTAVIČIUS, Antanas TYLA, Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redaktorius), Regina ŽEPKAITĖ

Vilnius, T. Kosciuškos 30
Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas
Вильнюс, ул. Т. Костюшки, 30
Институт истории Академии наук Литовской ССР

M $\frac{0164-086}{M854(10)-76}$ Z-76

© LTSR MA Istorijos institutas, 1976

UDK (9474.5) «1905»

LIETUVOS REVOLIUCINIŲ SOCIALDEMOKRATŲ KOVA DĖL DARBININKŲ KLASĖS VIENYBĖS 1905 METAIS

EMILIJA GRIŠKŪNAITĖ

Lietuvos darbininkų klasės veiksmų vienybės 1905 m. klausimas mūsų tarybinėje historiografijoje nėra specialiai nagrinėtas. 1905 m. revoliucijos tyrinėtojai P. Girdzijauskienė¹, J. Komodaitė², J. Jurginis³, B. Glikas⁴ ir kiti iškėlė kai kuriuos faktus. Kiek plačiau šis klausimas paliestas Lietuvos Komunistų partijos istorijos apybraižoje⁵.

Straipsnio tikslas, remiantis archyviniais dokumentais ir kita literatūra, nušviesti Lietuvos revoliucinių socialdemokratų veiklą, telkiant visų tautybių darbininkus, auklėjant juos proletarinio internacionalizmo, tautų draugystės dvasia.

Bolševikų partija, V. Leninas skyrė daug dėmesio Rusijos darbininkų klasės vienybei. „Rusijoje visų tautybių darbininkai yra taip ekonomiškai ir politiškai prispausti, kaip jokiaje kitoje valstybėje, ypač tie darbininkai, kurie nepriklauso rusų tautybei... Kuo sunknesnė ši priespauda, tuo labiau būtina yra kiek galima glaudesnė įvairių tautybių proletarų vienybė, nes be tokios vienybės yra neįmanoma pergalinga kova prieš šią priespaudą“⁶. Dvarininkinis ir buržuazinis nacionalizmas siekia „kitakilmių“ siundymu suskaldyti darbininkų klasę, kad būtų lengviau ją užmigdyti. „Sąmoningieji darbininkai į tai atsako tuo, kad **praktikoje** gina visišką visų tautybių darbininkų lygiateisiškumą ir **vienybę**“⁷.

Prasidėjus revoliucijai, buvo labai svarbu darbininkų klasės veiksmų vienybė Lietuvoje. Jau 1905 m. sausio mėnesį organizuojant protesto

¹ Гирдзияускене П. Революция 1905—1907 гг. в Литве.— В кн.: Революция 1905—1907 гг. в национальных районах России, изд. II. М., 1955; P. Girdzijauskienė. 1905—1907 metų revoliucija Lietuvoje. V., 1955.

² J. Komodaitė. Lietuvos darbo žmonių revoliucinė kova 1905 metais.— Kn.: Revoliucinis judėjimas Lietuvoje. V., 1957.

³ J. Jurginis. 1905 metų revoliucijos įvykiai Vilniuje. V., 1958.

⁴ B. Glikas. Visuotinis 1905 m. spalio politinis streikas Lietuvoje.— „Komunistas“, 1953, Nr. 6; Глик Б. Подъем революционного движения в Литве осенью 1905 г.— LSTR aukštųjų mokyklų Mokslo darbai, Istorija, t. III, V., 1962.

⁵ Lietuvos Komunistų partijos istorijos apybraiža, t. I. V., 1971.

⁶ V. I. Leninas. Raštai, t. 8, p. 459.

⁷ V. I. Leninas. Raštai, t. 20, p. 92.

streiką prieš Peterburgo darbininkų sušaudymą, Vilniaus revoliucinės organizacijos mėgino susivienyti. Tačiau jų sukurtas koalicinis komitetas nesugebėjo vadovauti darbininkų veiksmams. Jis neparuošė bendro socialdemokratų organizacijų atsišaukimo, nesuformulavo darbininkų reikalavimų.

Sausio 13 d. išleistas RSDDP Vilniaus grupės atsišaukimas kreipėsi ne į darbininkus, o į miesto liberalinę buržuaziją, ragindamas moraliai ir materialiai paremti darbininkų streiką. Silpnas socialdemokratų partijų vadovavimas, valdžios represijos turėjo įtakos streikuojantiems. Jau sausio 13 d. vakare grįžo į darbą Syrkino spaustuvės darbininkai. Sekančią dieną, nepaisant sąmoningų darbininkų protestų, pradėjo darbą smulkios įmonės ir amatų dirbtuvės.

RSDDP Vilniaus grupės atsišaukime, išleistame, pasibaigus streikui, pripažįstama, kad Vilniuje „nėra dar pakankamo solidarumo ir jo reikšmės supratimo tarp įvairių tautybių proletariato“⁸. Atsišaukimas ragino visų tautybių darbininkus susivienyti. Panašų atsišaukimą išleido ir Vilniaus Bundo organizacija⁹.

Vietinė valdžia, siekdama pakirsti darbininkų vienybę, mėgino kurstyti vienos tautybės darbininkus prieš kitos. Sausio 13 d. Kauno gubernorius, atvykęs prie br. Tilmansų gamyklos, kur visuotinio streiko metu buvo susirinkę apie tūkstantis darbininkų, pradėjo juos kurstyti prieš žydus. Tai sukėlė didelį darbininkų pasipiktinimą. Niekas nepašė gubernatorių pasitraukė¹⁰.

Suruošti žydų pogromus buvo mėginama ir Šiauliuose¹¹.

Nacionalistinių pažiūrų skleidėjai Lietuvoje buvo oportunistiniai Bundo ir LSDP vadovai. V. Kapsuko redaguojamame žurnale „Draugas“ buvo mėginama teoriškai sukritikuoti neteisingas LSDP vadovų pažiūras nacionaliniu klausimu, jų siekimą suskaldyti darbininkų jėgas. J. Šepečio parašytame straipsnyje nurodoma, kad LSDP vadovų pozicija prieštarauja Lietuvos darbininkų klasės interesams. „Nacionalizmas ir šovinizmas, — rašė jis, — tik aptemdo proletarų protus ir kliudo stiprėti internacionaliniam solidarumui, kovojant prieš caro patvaldystę ir kapitalizmą“¹². Tačiau 1905 m. revoliucijos veikiama, nacionalinėse socialdemokratų partijose stiprėjo revoliucinė kryptis, kuri darė vis didesnę spaudimą oportunistiniams vadovams.

V. Kapsukas straipsniuose ir atsišaukimuose plačiai propagavo visų tautybių interesų bendrumą kovoje prieš carizmą. „Mūsų priešai — ne žydai, ne rusai ar kiti, — rašė jis, — bet fabrikantai: prieš fabrikantus mes, visų tautų darbininkai, turime eiti išvien“¹³.

V. Kapsukas aiškino, kad ir žydų yra turtingų ir beturčių, išnaudotojų ir išnaudojamųjų. Per žydų pogromus daugiausia kenčia beturčiai, tokie pat, kaip ir kitų tautybių, darbininkai. Nurodydamas, kad žydų padėtis

⁸ PA, FS, 1770, ap. 3, b. 5, l. 3a.

⁹ Ten pat, b. 1, l. 24.

¹⁰ „Darbininkų balsas“, Nr. 3, 1905, p. 89.

¹¹ V. K a p s u k a s. Artinasi revoliucijos gaisras. — Kn.: Raštai, t. 2. V., 1961, p. 22.

¹² „Draugas“, 1905, Nr. 3, p. 103.

¹³ V. K a p s u k a s. Šiaulių darbininkams. — Kn.: Raštai, t. 2, p. 103.

carinėje Rusijoje ypač sunki, jis pabrėžė, jog reikia rūpintis, kad „jiems būtų duotos lygios su kitais teisės, kad nebepersiektų jų taip“¹⁴. V. Kapuskas ragino su ginklais rankose duoti tinkamą atkirtį policijai ir juodašimčiams, kurie ragino mušti labiau apsišvietusius žmones ir žydus¹⁵.

Lietuvos darbininkai griežtai pasisakydavo prieš caro valdžios nacionalinės neapykantos, tautų kiršinimo politiką. Gegužės 14 d. Vilniuje prasidėjo politinis streikas. Darbininkai protestavo prieš valdžios organizuotą žydų pogromą Žitomire. Sekančią dieną kai kuriose miesto gatvėse darbininkai surengė demonstracijas¹⁶.

Kovodami prieš valdžios nacionalinės neapykantos kurstymą ir mėginimą sukelti žydų pogromus, darbininkai pradėjo organizuoti savisaugos būrius. 1905 m. balandžio mėnesį Vilniaus Bundo organizacija atsišaukime pranešė, kad iš veikiančių mieste įvairių tautybių darbininkų organizacijų kovos būrių steigiamas Jungtinis savisaugos komitetas¹⁷. Ginkluoti darbininkų savisaugos būriai buvo įsteigti taip pat Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje, Naujojoje Vilnioje ir kitur.

1905 m. vasarą revoliucinis judėjimas Lietuvoje, kaip ir visoje Rusijoje, labai paplito. Vilniuje, Kaune, Šiauliuose, Panevėžyje, taip pat Suvalkų gubernijos miestuose vyko revoliucinių socialdemokratų organizuojami streikai bei demonstracijos, kuriose dalyvavo tūkstančiai įvairių tautybių miesto ir kaimo darbininkų, darbo valstiečių. Mitinguose ir per demonstracijas kalbėjo įvairių tautybių atstovai. Vietinės socialdemokratų organizacijos išplatino dešimtis tūkstančių atsišaukimų lietuvių, lenkų, rusų, žydų kalbomis. Tai buvo didelė proletarinio internacionalizmo mokykla.

Didžiausias Lietuvos darbininkų veiksmas 1905 m. vasarą buvo visuotinis Vilniaus odininkų streikas, kuriame dalyvavo 1000 žmonių. Streikui vadovavo iš RSDDP Vilniaus grupės, LSDP ir Bundo sudaryta Streikininkų komisija. Darbininkų solidarumas privertė fabrikantus nusileisti ir įvykdyti visus jiems keliamus reikalavimus. Didelę paramą odininkams suteikė ne tik Lietuvos, bet ir Latvijos bei Baltarusijos darbininkai. Vilniaus RSDDP grupės atsišaukime, išleistame streikui pasibaigus, rašoma: „Atminkite, draugai, ką reiškia organizuotumas, darbininkų vienybė, veiksmingas savitarpio palaikymas. Svetimi jums Smorgonės ir Ašmenos darbininkai, niekada jūsų nemačiusieji, atiduodavo paskutinius rublius, kad palaikytų jus kovoje prieš šeimininkus“¹⁸.

Revoliucinio judėjimo augimui Lietuvoje didelę reikšmę turėjo RSDDP III suvažiavimas (1905 m. balandžio mėn.), parengęs bolševikinį strateginį planą bei taktiką buržuazinėje demokratinėje revoliucijoje. Vadovaudamasis proletarinio internacionalizmo principais, suvažiavimas priėmė rezoliuciją „Apie santykius su nacionalinėmis socialdemokratų organizacijomis“. Joje nurodoma, kad proletariato ekonominės ir politinės kovos interesai reikalauja visų Rusijos tautybių socialdemokratų

¹⁴ Ten pat, p. 212.

¹⁵ Ten pat, p. 213.

¹⁶ Майзель Л. Н. 1905—1907 гг. на Белоруси. Минск, 1934, с. 80—81.

¹⁷ РА, ФС, 1770, ар. 3, в. 1, л. 26.

¹⁸ Революция 1905—1907 гг. в Литве. Вильнюс, 1961, с. 159.

organizacijų susivienijimo, kad toks susivienijimas ypač būtinas, pradedėjus revoliucijai, artinantis ginkluotam sukilimui¹⁹.

Sutinkamai su partijos III suvažiavimo nutarimais RSDDP Šiaurės vakarų sąjungos, į kurią įėjo RSDDP Vilniaus, Kauno bei Baltarusijos RSDDP kai kurios grupės, suvažiavimas, įvykęs rugpiūčio mėnesį, paremdamas Centro Komiteto priemones visoms socialdemokratinėms organizacijoms sutelkti, nutarė iš nacionalinių organizacijų atstovų steigti nuolatines vietines komisijas bendriems darbo žmonių kovos veiksams derinti²⁰.

Revoliucijai besiplečiant, LSDP CK rugsėjo mėnesį paskelbė „Lietuvos socialdemokratų partijos manifestą“, kuriame buvo išdėstyti programiniai LSDP uždaviniai darbo žmonių revoliucinėje kovoje prieš caro patvaldystę. Jame Lietuvos darbo žmonės raginami ginkluotis, kovoti išvien su visomis Rusijos engiamosiomis tautomis, nuversti caro patvaldystę ir sukurti savarankišką demokratinę Lietuvą²¹. Manifesto paskelbimas rodė, kad LSDP eilėse sustiprėjo revoliuciniai elementai.

1905 m. rudenį revoliucinis judėjimas Rusijoje augo su milžiniška jėga ir apėmė visą šalį. Prasidėjo naujas Rusijos revoliucijos etapas.

Ruošdamosi naujam kovos etapui, Vilniaus socialdemokratų organizacijos rugsėjo mėnesį iš RSDDP Vilniaus grupės ir Bundo atstovų sukūrė Jungtinį komitetą. Į jį įėjo taip pat Lenkijos Karalystės ir Lietuvos socialdemokratijos (LK ir LSD) atstovas S. Trusevičius. Vadovaujantis vaidmuo komitete priklausė Vilniaus grupei, kurioje tuo metu aktyviai veikė bolševikai A. Palčikas, S. Rulkovskis, E. Černuchinas, A. Solcas ir kiti²². Jungtinis komitetas savo veiklą derino su LSDP ir PPS organizacijomis.

Visuotinis politinis spalio mėnesio streikas parodė išaugusią daugiacionalinio Rusijos proletariato kovos vienybę. Streiko metu Lietuvos darbininkų klasė veikė organizuotai.

Visuotinį streiką Lietuvoje pradėjo Vilniaus geležinkelininkai. Streikui vadovavo vietinis Visos Rusijos geležinkelininkų sąjungos Laikinis biuras. Spalio 13 d. geležinkelininkai sustabdė eismą visoje Lietuvoje. Vilniaus darbininkai aktyviai parėmė geležinkelininkų streiką. Visos socialdemokratų organizacijos išleido atsišaukimus, ragindamos darbininkus pradėti visuotinį streiką. Spalio 13–14 d. Vilniuje streikas tapo visuotiniu.

Jungtinis komitetas Vilniuje ruošė darbininkų susirinkimus, mitingus ir demonstracijas. Spalio 17, 18 ir 23 d. komitetas organizavo didingas demonstracijas, laidojant revoliucijos aukas.

Be Jungtinio komiteto, Vilniuje dar veikė ginkluotų darbininkų Jungtinis kovos būrių štabas. Tai buvo legalūs organai. Jungtinis kovos būrių štabas saugojo demonstracijas ir palaikė tvarką mieste.

V. Leninas labai vertino jungtinių streiko komitetų veiklą, laikydamas juos liaudies naujosios valdžios užuomazga.

¹⁹ История Коммунистической партии Советского Союза, т. 2, М., 1966, с. 58.

²⁰ «Пролетарий», № 16, 14(1) сентября 1905 г.

²¹ Lietuvos TSR istorijos šaltiniai, t. II, V., 1965, p. 375.

²² Глик Б. Мин. veik., p. 118.

Į miesto klubą, kuriame dirbo Jungtinis komitetas, ateidavo darbininkai ir kiti miesto gyventojai su prašymais ir skundais. Komitetas rūpinosi miesto darbo žmonių aprūpinimu maistu: jo iniciatyva buvo organizuota duonos kepimas ir jos pardavimas normaliomis kainomis. Varginiešiams darbininkams streiko metu duona buvo skirstoma veltui²³.

Vietinių valdžios organų vadovai oficialiuose dokumentuose pripažino, kad Jungtinis komitetas yra didelė jėga, kad darbininkai atsisako pripažinti caro valdžios organus ir paklusti jos įstatymams²⁴. Vilniaus gubernatorius grafas K. Palenas pranešime vidaus reikalų ministrui P. Durnovui nurodė, kad „vietoj karinių patrulių pasirodo ginkluoto jaunimo patruliai, kurie sustabdo važiuojančius ir einančius, suiminėja juos ir siunčia tardyti į inteligentų klubą, kur posėdžiavo žmonės, vadovaujantieji miesto politiniam gyvenimui“²⁵.

Kauno Jungtinis komitetas iš vietinių socialdemokratų organizacijų atstovų spalio 17 d. miesto aikštėje suruošė gausų mitingą, kuriame darbininkai buvo raginami pradėti visuotinį streiką. Atsakydami į raginimą, Kauno darbininkai spalio 18 d. visuotinį politinį streiką pradėjo. Jis tęsėsi iki spalio 20 d.

Spalio dienomis Jungtinis streiko komitetas aktyviai veikė Šiaulių mieste. Čia buvo sudarytas ir apie 150 ginkluotas žmonių būrys, kuris turėjo padėti vietiniams socialdemokratams organizuoti darbininkų streikus, saugoti mitingus ir demonstracijas²⁶.

Po spalio 17 d. Manifesto pasirodymo vietinė valdžia Lietuvoje, vykdydama centrinės valdžios nurodymus, bandė panaudoti tamsiąsias jėgas organizuoti pogromams ir carizmui palankioms demonstracijoms. Spalio 23 d. Kauno policija suruošė juodašimčių demonstraciją, kurioje dalyvavo 300 žmonių; dalis jų buvo kriminaliniai nusikaltėliai. Atsiliepdamos į provokacinius juodašimčių veiksmus, socialdemokratų organizacijos sušaukė daugiataūkstantinį mitingą Petro parke. Mitinge kalbėtojai demaskavo carizmo politiką, organizuojant pogromus, siekiant paskandinti kraujuje revoliucinį judėjimą²⁷. Sekmadienį, spalio 30 d., ir Vilniuje buvo organizuojama juodašimčių demonstracija su šūkiu „Už carą, tikėjimą ir tėvynę“. Ta proga LSDP Vilniaus komitetas paskelbė atsisaukimą į miesto gyventojus ir ragino nepalaikyti juodašimčių: „Draugai ir piliečiai! Senosios santvarkos purvas išsilieja į gatvę. Policijos, kazokų ir kariuomenės priedangoje nori mums parodyti, kad jie nekenčia laisvės, kad jiems patinka senoji engimo ir išnaudojimo santvarka ir sena niekšiška valdžia... Padarykime taip, kad Vilniaus gatvės šiandien būtų tuščios...“²⁸. Ir iš tiesų, iš šios „patriotinės“ demonstracijos išėjo tik menkas samdinių pasirodymas.

²³ B. Glikas. Visuotinis 1905 metų spalio politinis streikas Lietuvoje (toliau — Visuotinis... streikas Lietuvoje). — Kn.: Revoliucinis judėjimas Lietuvoje, p. 99.

²⁴ Centrinis valstybinis Spalio revoliucijos archyvas Maskvoje, Policijos departamento fondas, Ypatingasis skyrius, b. 1350, d. 4, l. 60.

²⁵ Ten pat.

²⁶ J. Stankūnas. Šiaulių darbininkų tarpe. — Kn.: Revoliucinis judėjimas Lietuvoje, p. 113—114.

²⁷ B. Glikas. Visuotinis... streikas Lietuvoje, p. 102.

²⁸ Революция 1905—1907 гг. в Литве, с. 193.

Tačiau policija ir toliau stengėsi kurstyti darbininkus, sukelti Vilniuje pogromus. Lapkričio 6 d. Vilniuje Pokrovskio (dabar Švietimo) gatvėje buvo užmuštas policininkas, persirengęs civiliais drabužiais ir siundęs amatininkų dirbtuvių darbininkus prieš žydus²⁹. Kai kurie policijos tarnautojai nepritarė juodašimčių veiksmams. Jie kreipėsi į policmeisterį, reikalaudami viešai paskelbti pavardes tų policininkų, kurie bandė persirengę sukelti mieste žydų pogromus³⁰.

Po spalio mėnesio visuotinio politinio streiko Vilniuje vietoj Jungtinio streiko komiteto tose pačiose patalpose veikė legalus socialdemokratų biuras. Policininkai vieni iš baimės, kiti norėdami sukelti Vilniuje netvarką ir leisti pasireikšti juodašimčiams, nebėjo savo pareigų. Jeigu kas iš gyventojų kreipėsi į juos, tą siuntė į legalų socialdemokratų organizacijų biurą. Socialdemokratų biuras ėmė spręsti bylas, priiminėti skundus, siųsti savisaugos būrius naktimis prižiūrėti tvarkos gatvėse ir t. t. Laikraštis „Vilniaus žinios“ rašė: „Vilniuje dabar pati publika užsiima viešos tvarkos užlaikymu ir apsigynimu nuo „juodosios šimtinės“. Per tat tankiai atsitinka, kad publika, suėmusi kokį muštuką, šnipą, vagį ar užmušėją pristato jį į „inteligentų klubą“. Ta publika, kaltininką ištardžiusi, iššaukia valdžios atstovą, rašo protokolą ir paduoda jam kaltininką. Tokių atsitikimų gana daug“³¹. Faktiškai savisaugos būriai ėjo liaudies milicijos pareigas.

Socialdemokratų organizacijos mėgino oficialiai sukurti miliciją. An-tai tas pats laikraštis pranešė, kad po keleto dienų mieste pradėsianti veikti milicija, kuri turėsianti lygias teises su policija. Miliciją organi-zuojąs darbininkų savisaugos pirmininkas P. Galinskis. Ji saugosianti miestą nuo 7 val. vakaro ligi 7 val. ryto. Dieną mieste tvarką prižiūrė-sianti tik policija³². Po kiek laiko „Vilniaus žinios“ vėl rašė, kad nuo darbininkų milicijos atsisakoma, o naktines sargybas mieste organizuo-sianti ugniagesių draugija.

Ginkluotus savisaugos ir kovos būrius sudarė visos socialdemokratų partijų organizacijos, veikusios Vilniuje. Vieni būriai buvo ginkluoti šaunamaisiais ginklais, daugiausia revolveriais, kiti — pačių darbininkų pasigamintais bizūnais su švininiais galais ir durklais³³.

Ginkluoti darbininkų ir savisaugos būriai atliko svarbų miesto tvar-kos priežiūros darbą — Vilniuje buvo išvengta žydų pogromų. Jų darbą labai apsunkino kriminalinių nusikaltėlių tardymas, gyventojų tarpusa-vio ginčų sprendimas. Tuo tarpu šiuos būrius reikėjo stiprinti ir ruošti ginkluotam sukilimui.

Savisaugos būriai aktyviai veikė ir Naujojoje Vilnioje. Didžiausias toks būrys, apginkluotas revolveriais, kirviais, geležinėmis spyruoklė-mis, bizūnais ir lazdomis, buvo suorganizuotas prie Naujosios Vilnios psichiatrinės ligoninės³⁴. 1905 m. gruodžio mėnesį jame buvo 100 žmo-

²⁹ «Новая жизнь», 11 (24) ноября 1905 г.

³⁰ «Новая жизнь», 16 (29) ноября 1905 г.

³¹ „Vilniaus žinios“, 1905.XII.8.

³² „Vilniaus žinios“, 1905.XII.16.

³³ J. Jurginis. Min. veik., p. 93.

³⁴ Маргулес Б. Б. События революции 1905—1907 гг. в Ново-Вильне.— Ученые записки Вильнюсского учительского института, т. 1, 1959, с. 123.

nių. Jam vadovavo RSDDP Vilniaus grupės narys gydytojas Kozincevas. Naujosios Vilnios savisaugos būrys ir ginkluoti darbininkai sutrukė miesto juodašimčiams organizuoti pogromus.

Kaune ginkluotas darbininkų savisaugos būrys lapkričio mėnesį, vykdydamas milicijos funkcijas, apvalė miestą nuo juodašimčių, kuriuos vietinė valdžia panaudodavo pogromams išprovokuoti³⁵.

Lietuvos darbo žmonės gausiuose mitinguose ir susirinkimuose protestavo prieš karo padėties įvedimą Lenkijos Karalystėje. Lapkričio 3 d. įvykusiame Poliesės geležinkelio dirbtuvių darbininkų mitinge buvo priimta ši rezoliucija: „Mes išreiškiame savo solidarumą su visais Lenkijos Karalystės ir Rusijos darbininkais, labai niekiname visus vyriausybės bandymus kiršinti vieną tautybę prieš kitą; esame pasiruošę visaip kaip duoti ryžtingą atkirtį toms tamsiosioms jėgoms, kurios norėtų pogromais, plėšimais ir kraujo praliejimu užkirsti kelią revoliucinio judėjimo laimėjimui“³⁶.

Spalio mėnesio visuotinis politinis streikas Rusijoje įrodė, kad proletariatas būtinai turi organizuoti ginkluotą sukilimą prieš carizmą. „Visos Rusijos politinis streikas, — rašė V. Leninas 1905 m. lapkričio mėnesį, — puikiai atliko savo darbą, pastūmėjęs į priekį sukilimą, padarydamas baisių žaizdų carizmui. (...) Generalinė repeticija baigta. Mes, kaip iš viso ko atrodo, esame pačios dramos išvakarėse“³⁷.

Ginkluotą sukilimą prieš carizmą pirmieji pradėjo Maskvos darbininkai. Gruodžio 6 d. Maskvos Darbininkų deputatų taryba bolševikų pasiūlymu priėmė nutarimą paskelbti visuotinį streiką, paverčiant jį ginkluotu sukilimu. Gruodžio 9 d. mieste iškilo barikados. Ginkluota kova prieš carizmą greitai persimetė į kitas Rusijos vietas.

Gruodžio 11d. visuotinis streikas prasidėjo Vilniuje. Vilniaus RSDDP grupės atsišaukime buvo pabrėžiama, kad „RSDDP Centro Komiteto pasiūlymu ir Darbininkų deputatų tarybos nutarimu skelbiamas visos Rusijos streikas. Šį klausimą yra apsvaarsčiusios visos vietinės revoliucinės organizacijos, ir mes skelbiame Vilniuje visuotinį streiką sekmadienį, gruodžio 11 d.“³⁸ LSDP Vilniaus organizacijų atsišaukime „į kovą“ taip pat pažymėjo, kad streikas skelbiamas, visoms miesto revoliucinėms organizacijoms pritariant³⁹.

Gruodžio mėnesį Vilniuje nebuvo vieningo vadovavimo centro. Mieste veikė du jungtiniai komitetai: RSDDP—Bundo ir LSDP—PPS. Oportunistai nacionalinėse organizacijose trukdė vietinėms organizacijoms susijungti, tačiau visuotinio streiko metu abu jungtiniai komitetai dirbo solidariai, derino savo veiksmus. Jie įvedė Vilniuje griežtą tvarką. Buvo nustatytas reikalingiausių maisto produktų paskirstymas bei pardavimas; nustatytos darbo valandos kepykloms, maisto produktų parduotuvėms; įvestas gydytojų ir vaistinių budėjimas. Prekybininkams

³⁵ К а т а ш е в а Л. Ковенская организация РСДРП (1905—1907 гг.).— «Пролетарская революция», № 5(64), 1927 г., с. 36.

³⁶ Революция 1905—1907 гг. в Литве, с. 198.

³⁷ V. I. L e n i n a s. Raštai, t. 9, p. 411.

³⁸ Революция 1905—1907 гг. в Литве, с. 217.

³⁹ Ten pat, p. 218.

buvo įsakyta nekelti produktų kainų. Skelbimuose griežtai perspėjama, kad „bet kokie „juodųjų šimtinių“ kėsiai prieš revoliuciją bus griežčiausiai sutramdomi“⁴⁰. Socialdemokratų organizacijos ruošė mitingus, demonstracijas.

Vietos valdžia dėjo daug pastangų, norėdama sutrukdyti visuotinį streiką. Darbininkų mitingus apsupdavo kariuomenė, kai kur buvo pastatyti kulkosvaizdžiai. Vilniaus generalgubernatorius paskelbė, kad savisaugos būriai, taip pat bet kokie visuomenės gynimo ar apsaugojimo komitetai yra uždrausti ir kad prieš juos valdžios organai panaudos visas galimas priemones, net ir artileriją⁴¹. Nuo grasinimų buvo pereinama prie veiksmų: mieste vyko darbininkų susidūrimai su kariuomene.

Streiko vadovai specialiuose biuleteniuose ir atsišaukimuose informavo Vilniaus darbininkus apie streiko eigą visoje Rusijoje. Gruodžio 15 d. išleistame RSDDP ir Bundo Jungtinio komiteto atsišaukime į Vilniaus darbininkus rašoma, kaip vyksta streikas Peterburge. Tą pačią dieną LSDP ir PPS Jungtinio komiteto išleistame atsišaukime pabrėžiama, kad Maskvoje atkakliai tebekovojama barikadose. Visuotinis streikas vyko Odesoje, Kijeve, Kostromoje, Dorpate, Jaroslavyje, Tverėje, Smolenske, Lietuvos miestuose, Kurše. Nepaisant valdžios represijų, darbininkai buvo raginami ginkluotis ir stoti į lemiamą kovą prieš patvaldystę.

Tačiau Vilniuje ginkluotas sukilimas neįvyko — revoliucinių socialdemokratų organizacijų nutarimu gruodžio 17 d. jis buvo nutrauktas.

Gruodžio 12 d. prasidėjo visuotinis streikas Kaune. Mieste vieningai veikė RSDDP, LSDP, LK ir LSD, Bundo organizacijos. Streikui vadovauti buvo sudarytas Jungtinis komitetas. Vietinė valdžia atidavė miestą karinių organų žinion. Tris dienas vyko kruvini darbininkų susidūrimai su kariuomene. Tačiau jėgos buvo nelygios. Gruodžio 14 d. streikas buvo nutrauktas. LSDP Kauno organizacijos atsišaukime buvo rašoma: „Draugai, šiandien gruodžio 14 d. 5 val. popiet mes nutarėme streiką nutraukti, ir todėl raginame visus draugus pradėti darbą. Savo streiku mes išreiškėme solidarumą su visos Rusijos darbininkais, atsiliepėme į jų raginimą prisidėti prie visuotinio politinio streiko ir tuo parodėme, kad yra visų Rusijos darbininkų vienybė“⁴².

Gruodžio 14 d. Panevėžio Jungtinis streiko komitetas, sudarytas iš LSDP, RSDDP, Bundo ir PPS, atsišaukimu paragino miesto darbininkus prisidėti prie visuotinio Rusijos politinio streiko. Atsišaukimas baigėsi šūkiu: „Draugai! Streikuokite, įsijunkite į visuotinį streiką kartu su visos Rusijos proletariatu!“⁴³

Lietuvos socialdemokratų organizacijos ragino darbo žmones ginkluotis. Visose jose buvo ginkluotos kovos prieš carizmą šalininkų. Tačiau jų vadovybėje vyravo oportunistiniai elementai, kurie menševikiškai žiūrėjo į ginkluotą sukilimą⁴⁴. Be to, reikia atsižvelgti ir į tai, kad įvairių socialdemokratų organizacijų Lietuvoje sudaryti ginkluoti kovos

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ «Виленский вестник», 11 декабря 1905 г.

⁴² PA, FS, 1770, Psp. 1905, b. 14, l. 30a.

⁴³ Ten pat, l. 52.

⁴⁴ Lietuvos Komunistų partijos istorijos apybraiža, t. 1, p. 193.

būriai buvo menkai ginkluoti ir negalėjo rimtai pasipriešinti reguliarios carinės armijos dalims, kurios liko ištikimos valdžiai.

Gruodžio mėnesį visuotinis politinis darbininkų streikas Lietuvoje parodė išaugusią visų tautybių proletariato vienybę, jų siekimą kartu su Rusijos darbo žmonėmis nuversti neapkenčiamą caro patvaldystę. „Penktieji metai, — rašė V. Leninas, — suvienijo visų Rusijos nacių darbininkus“⁴⁵.

Daugianacionalinis Lietuvos proletariatas suardė valdžios reakcinių jėgų mėginimus suskaldyti darbininkų gretas, kurstyti vienos tautybės darbininkus prieš kitos, organizuoti žydų pogromus. Visos vietinės socialdemokratų organizacijos vienijo savo jėgas, derino revoliucinius veiksmus, davė griežtą atkirtį valdžios ir juodašimčių kėslams.

Vietinių RSDDP organizacijų bolševikai ir nacionalinių organizacijų revoliuciniai socialdemokratai nuveikė didelį darbą, auklėdami Lietuvos darbininkus vienybės, proletarinio internacionalizmo dvasia. Sutelkdamos savo gretas, vietinės socialdemokratų organizacijos steigė jungtinius komitetus, kurie buvo ne tik streikų organizavimo, bet iš dalies revoliucinės valdžios organai. Savisaugos būriai saugojo darbo žmones nuo juodašimčių veiksmų ir žydų pogromų, vykdė liaudies milicijos funkcijas.

1905 metų revoliucijos įvykiai dar kartą įtikino Lietuvos proletariata, kad tiktai kartu su visos Rusijos darbininkų klase galima nuversti patvaldystę, išsivaduoti iš socialinės ir nacionalinės priespaudos.

БОРЬБА РЕВОЛЮЦИОННЫХ СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТОВ ЛИТВЫ ЗА ЕДИНСТВО РАБОЧЕГО КЛАССА В 1905 ГОДУ

Э. ГРИШКУНАЙТЕ

Резюме

Ссылаясь на архивные документы и литературу, автор освещает деятельность революционных социал-демократов Литвы по сплочению рабочих всех национальностей в борьбе против царизма и капитализма.

С началом революции 1905 г. вопрос о единстве действий рабочих стал одним из актуальнейших. Уже в период январской всеобщей политической забастовки в Вильнюсе делались попытки объединить усилия всех действовавших социал-демократических партий. Однако, образованный из представителей городских социал-демократических партий коалиционный комитет не смог возглавить борьбу рабочих. Слабость руководства и репрессии со стороны властей привели к срыву единства действий рабочих. Стачка длилась недолго.

Местные власти проводили в Литве политику разжигания национальной розни, которую резко критиковали революционные социал-демократы. В. Капсукас в своих статьях и воззваниях клеймил действия властей, указывая, что врагами пролетариата являются не рабочие различных национальностей, а капиталисты. Он призывал с оружием в руках бороться против попыток черносотенцев избивать интеллигенцию и устраивать еврейские погромы. Для отпора черносотенцам в Вильнюсе, Каунасе, Шяуляй

⁴⁵ V. I. L e n i n a s. Raštai, t. 20, p. 202.

и других городах Литвы были созданы из рабочих разных национальностей вооруженные отряды самообороны.

Важное значение в борьбе за объединение пролетариата всех национальностей сыграл III съезд РСДРП, указавший на необходимость укрепления связей с местными национальными социал-демократическими партиями.

В соответствии с решениями III съезда осенью 1905 г. в Вильнюсе, Каунасе, Шяуляй, Паневежисе были созданы Объединенные стачечные комитеты, сыгравшие большую роль в организации всеобщих забастовок, митингов и демонстраций в октябре и декабре 1905 г. Созданные при Объединенных комитетах отряды самообороны, выполняя функции народной милиции, предотвратили еврейские погромы. Революция 1905 г. способствовала сплочению рабочих всех национальностей Литвы в борьбе за свое социальное и национальное освобождение.